

44. Vara bungu rībināšana un sociālā ekoloģija. Trešā eseja

Karu var izraisīt iedzīvotāju skaita anormālais pieaugums. Analizējot III Pasaules kara cēloņus, vienā no interpretācijas stratēģijām centrā ir demogrāfiskais faktors. Par to bija runa iepriekšējā esejā.

Taču pret demogrāfisko faktoru nākas dažādi izturēties. Jā, protams, karu var izraisīt iedzīvotāju skaita anormālais pieaugums. Tomēr tas nenotiek tiešā veidā. Proti, iedzīvotāju skaita anormālais pieaugums pats par sevi vēl neko nenozīmē. Izrādās, karu izraisa konkurence par iespēju materiāli apgādāt anormālo iedzīvotāju kontingentu.

Lai apgādātu strauji pieaugošo planētas iedzīvotāju kontingentu, no vienas puses ir nepieciešams modernizēt ražošanas bāzi, bet no otras puses ir nepieciešams izcīnīt iespēju apgādāt cilvēkus ar dzīvei nepieciešamo. Citiem vārdiem sakot, jāpaliekina ir produkcijas ražošanas apjoms un jāizcīna vieta tirgū, lai pārdotu saražotās mantas. Un, lūk, atklājās, ka karu var izraisīt konkurence par iespēju materiāli apgādāt anormālo iedzīvotāju skaitu.

Tagad šī konkurence notiek planetārā mērogā. Agrāk (līdz XX gs.) tā nebija. Agrāk konkurence bija starp Rietumu valstīm. Tagad ir savādāk. Populārais vārds „globalizācija” ir ļoti piemērots. Konkurencei par iespēju materiāli apgādāt anormālo iedzīvotāju skaitu ir planetāri globāls raksturs. Konkurence notiek gan ražošanas modernizācijā, gan gatavās produkcijas realizācijas tirgū. Tāpēc sarunā par III Pasaules karu ir sastopama atsevišķa interpretācijas stratēģija. Tās centrā ir jēdziens „tehniski ekonomiskā paradigma” (turpmāk – TEP), kā arī koncepcija par tehniski ekonomisko paradigmu (TEP) maiņu.

Mēs dzīvojam ne tikai demogrāfiskās pārejas laikmetā. Pašlaik dzīvojam arī TEP pārejas laikmetā. Tas ir loģiski. Demogrāfija diktē kardinālas izmaiņas kultūrā.

Jēdziens „tehniski ekonomiskā paradigma”, saprotams, pirmkārt un galvenokārt apzīmē noteiktas tehnoloģiskās izmaiņas. Taču reizē ar tehnoloģisko iekārtu mainās vēl daudz kas cits. Ja mainās ražošanas tehnoloģijas, tad mainās sociālā, politiskā, ideoloģiskā struktūra. Mainās ražošanas organizācijas un ražošanas vadības formas. Mainās materiālo labumu sadale un patērēšana. Tehnoloģiskās pārmaiņas rosina sociuma jauna modeļa, jaunu sociāli politisko attiecību un jauna dominējošā cilvēka tipa rašanos. Tādējādi pārejas laikmetā faktiski notiek sistēmiskā revolūcija.

Pārejas laikmets sākas mūsu gadsimta pirmajā desmitgadē un turpināsies apmēram 15-20 gadus. Pārejas laikmets noslēgsies ap 2025.gadu, bet jaunā tehniski ekonomiskā paradigma briedumu sasniegs ap 2040.gadu.

TEP maiņai ir vairākas īpatnības. Īpatni ir tas, ka TEP maiņa visos laikos sākas ar krīzi. Arī krīzei ir sistēmisks raksturs. Vairs neapmierina iepriekšējo tehnoloģisko iekārtu ražošanas jaudas, neapmierina materiālo labumu sadales un patērēšanas kārtība, sabrūk pastāvošais sociuma modelis, pasionaritāti zaudē dominējošais cilvēka tips.

Taču pats trakākais – pārejas laikmets vienmēr ir bijis saistīts ar karu, revolūcijām, stipru valstu sabrukumu. Pārejas laikmetā cilvēku dzīve nav viegla. Apmēram 15-20 gadus cilvēkiem nākas mocīties reizē ar visām pārejas laikmeta peripetijām – krasu apstākļu, norišu, negaidītu sarežģītumu pēkšņumu.

Ļoti spilgts piemērs ir iepriekšējais pārejas laikmets. Par to mums ir izsmeļoša informācija. Tāda informācija mums nevar būt par savu dzīvi, jo mūsu pārejas laikmets tik tikko sākas. Mūsu mocības, dzīvojot pārejas laikmetā, vēl nevaram analītiski iztirzāt. Vienīgi varam mācīties no pagātnes.

Zinātnieku koncepcija par TEP maiņu stāsta, ka iepriekšējo pārejas laikmetu ievadīja t.s. Lielā depresija 1929.-1933.gadā. Tā patiesībā bija milzīga sistēmiskā krīze un sākums kardinālām pārmaiņām. Radās kapitālisma jauns tips. Tas pilnā mērā nesaskanēja ar K.Marksa un citu intelektuāļu zīmēto kapitālisma portretu. Radās kapitālisms, kurā galvenais noteicējs kļuva valsts, kontrolējot ekonomiku un izstrādājot grandiozas sociālās programmas. Tolaik radās jauns sociuma modelis – masu sabiedrība, kuru apkalpoja masu garīgā kultūra un masu informācijas līdzekļi. Dominējošais cilvēka tips kļuva vidusšķiras pārstāvis – ļoti paklausīgs „partijai un

valdībai” un ar mietpilsonisku vērtību orientāciju. Bet visnepatīkamākais bija tas, ka neiztika bez kara. Iepriekšējā pārejas laikmeta organisks elements bija II Pasaules karš.

Pašlaik esam ceļā uz jaunu tehniski ekonomisko paradigmu. Ne velti pašlaik burbuļo modīgais vārdiņš „inovācijas”. Jaunās TEP mērķis ir aprūpēt apmēram 12 miljardus cilvēku. Tāds planētas iedzīvotāju skaits tiek prognozēts mūsu gadsimta otrajā pusē.

Tehniskajā ziņā jaunās paradigmas kodolā būs biotehnoloģijas, gēnu inženierija, nanotehnoloģijas, informācijas tīkli, membrānas un kvantu tehnoloģijas, mikromehānika, atomenerģētika, robottehnika, mākslīgais intelekts. Jaunās inovācijas panāks ražošanas efektivitātes kāpumu, samazinās nepieciešamo enerģētisko resursu apjomu, kā arī samazinās kapitāla ieguldījumus.

„Virsbūves” ziņā jaunās paradigmas kodolā būs jauna formāta starptautiskās tirdzniecības attiecības, t.s. daudzpolārā pasaule, ražošanas jauna organizācija un vadība, sociuma jauna šķiriskā struktūra, jaunas īpašuma formas un elites funkcijas, ideoloģijas jauns saturs, izmainīsies valsts loma, radīsies jauna tipa elite un jauns dominējošā cilvēka tips. Vārdu sakot, jaunajai tehniskajai videi piemērosies sociāli ekonomiskā vide.

Tehniski ekonomiskās paradigmas rašanās ir ceļš no fundamentālajiem pētījumiem līdz tirgum. Dzīves praksē TEP process sākas ar zinātniskajiem izgudrojumiem un noslēdzās ar mārketingu.

Kā zināms, Latvijai šajā ceļā būtu jāveic tikai viens solis, jo fundamentālo pētījumu koordinācijas centrs Zinātņu akadēmijas augstceltne atrodas līdzās Centrālajam tirgum. Taču, nopietni runājot, TEP veidošanās process uz mums diemžēl vairs neattiecas. Pēcpadomju gados zinātņi esam veiksmīgi iznīdējuši. Pašlaik dzīvību velk vienīgi dabaszinātņu dažas iestādes.

Latvijas liktenis ir cits. Latvija minētajā ceļā nevar ne līdzsoļot, ne uzvarēt. Jaunās TEP ceļā uzvarēs tie, kuri ātrāk veiks attiecīgo procesu, sākot ražot vairāk un labākā kvalitātē. Latvija veģetēs pie svešiem ēdamgaldiem tāpat kā visas pārējās zemes, kurām nav zinātne un zinātniski inovatīva ražošana. Raudāt nav vajadzīgs. Acīmredzot ne visām tautām Dievs ir lēmis būt tautām ar savu zinātņi, intelektuālo degsmi un intelektuālisma cieņu. Bet to jau sen paši zinām. Ne velti kārtīgs latvietis mīl lielīties: „Man ir citas prioritātes!”.

Cīņa par uzvaru jau rit pilnā sparā. Uzvarēs tās valstis un valstu koalīcijas, kuras visveiksmīgāk visu izdarīs, savās mājās realizējot adekvātu sociālo, ideoloģisko, politisko un zinātniski tehnisko transformāciju, lai labāk izmantotu jaunās tehniski ekonomiskās paradigmas priekšrocības.

Cīņa ir nervoza un pat histēriskā. Atklājās negaidīta situācija. Izrādās, līdzšinējiem līderiem (Rietumu attīstītajām valstīm) ir daudz grūtāk sadzīvot ar jauno tehniski ekonomisko paradigmu nekā planētas t.s. jaunattīstības valstīm. TEP veidošanas procesā priekšgalā izvirzās Ķīna, Indija, atsevišķas Dienvidamerikas valstis. Tām nav jāpārvar politiskās elites un inteligences domāšanas stagnācija un konservatīvisms. Tām nav jāpārvar novecojušas sociāli ekonomiskās attiecības un novecojusi nācijas mentalitāte.

Pie tam atklājās amizanta situācija: jo valsts ekonomika ir noslēgtāka, jo valstij ir vieglāk realizēt modernizācijas politiku. Un pretēji: jo valsts ekonomika ir atvērtāka, jo tai ir grūtāk modernizēt savu saimniecību. Noslēgtās valstīs ir autonoma finansu sistēma, un iekšējais tirgus ir atvērts vienīgi savējiem ražotājiem. Turpretī atvērtās valstīs uzkundzējās starptautiskie finansu spekulanti un iekšējā tirgū pārdod galvenokārt svešzemju produkciju.

Vecie līderi nervozē un uzvedās histēriski. Viņiem jau tagad ir grūti un nākotnē būs vēl grūtāk saglabāt līdzšinējās pozīcijas globālajā tirgū. Vecie līderi pielieto spēka metodes ārpolitikā un ārējās ekonomikas politikā. Uz planētas acīmredzami pieaug militāri politiskā spriedze un palielinās bruņoto konfliktu skaits, kas var pāraugt III Pasaules karā.

Karš ir TEP pārejas laikmeta elements. Lai pārvarētu demogrāfisko nesabalansētību un eksistenciāli aprūpētu planētas ļaužu saimi, nākas izstrādāt jaunu TEP. Bet tas vēl nekad nav noticis bez karošanas. Tā ir programmēts cilvēces liktenis, domājams, līdz pasaules galam.